

© М. Я. Оленяк
(Донецьк)

**ПАРАДИГМА ЛОГІЧНИХ ВІДНОШЕНЬ МІЖ КОМПОНЕНТАМИ
ПОЯСНЕННЯ І УТОЧНЕННЯ ТА ЇХ РОЗМЕЖУВАННЯ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ МОВ)**

У статті проаналізовано компоненти уточнювальних і пояснювальних конструкцій. У випадку пояснення вони є однаковими за обсягом, у випадку уточнення – неоднаковими. Сформульовано синтагматичний критерій виокремлення уточнювальних конструкцій. Розглянуто типи логічних відношень між компонентами суміжних синтаксичних категорій пояснення і уточнення. Обґрунтовано віднесення різних синтаксичних конструкцій до уточнювальних.

Ключові слова: логіко-синтаксична категорія, пояснення, уточнення, бінарність, логічні відношення.

**М. Я. ОЛЕНЯК. ПАРАДИГМА ЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ
КОМПОНЕНТАМИ ПОЯСНЕНИЯ И УТОЧНЕНИЯ И КРИТЕРИИ ИХ РАЗГРАНИЧЕНИЯ
(НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, УКРАИНСКОГО И ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКОВ)**

В статье проанализированы компоненты уточнительных и пояснительных конструкций. В случае пояснения они являются одинаковыми по объему, в случае уточнения – неодинаковыми. Сформулирован синтагматический критерий определения уточнительных конструкций. Рассмотрены типы логических отношений между компонентами смежных синтаксических категорий пояснения и уточнения. Обосновано отнесение разных синтаксических конструкций к уточнительным.

Ключевые слова: логико-синтаксическая категория, пояснение, уточнение, бинарность, логические отношения.

**M. Ya. OLENYAK. THE PARADIGM OF LOGICAL RELATIONS BETWEEN
SPECIFICATION AND EXPLANATION COMPONENTS AND THE CRITERIA OF THEIR
DIFFERENTIATION IN ENGLISH, UKRAINIAN AND POLISH**

This paper deals with the analysis of specification and explanation components. In case of explanation their volume is equal, in case of specification their volume is not equal. The syntagmatic criterion of specification identification has been worded. The types of logical relations between components of explanation and specification as contiguous syntactical categories have been studied. The reference of different syntactic constructions to the category of specification has been explained.

Key words: logic and syntactic category, explanation, specification, binariness, logical relations.

Пояснення – це “розвиток основного змісту висловлення шляхом його деталізації” (Васильєва 1995: 343). Наприклад, англ.: *They exaggerated so, you didn't know what to believe; and then, nobody told him anything, he had to find out everything for himself* (Голсуорсі, 1930) ‘Вони настільки перебільшували, що не знати було чому вірити; і знову ж таки, ніхто нічого йому не говорив, про все доводилось довідуватися самому’; укр.: *Килими полиняли, втратили лиск і фарби; один тільки дорогий квітчастий нелінійчий перський килим на софі звеселяв сумну темну світлицю* (Нечуй-Левицький, 1932); пол.: *Nosił się po polsku, o ubiór niezbyt dbał i tylko na wielkie uroczystości nakładał szaty kosztowne, ale wówczas świecił cały od złota i kamieni* (Сенкевич, 1884) ‘Одягався за

польським звичаєм, не дуже зважав на стрій, і тільки на великі свята одягав дороги наряди, але тоді просто сявав золотом та коштовностями'.

Уточнення у цій статті розглядається як логіко-синтаксична категорія, яка є засобом реалізації прагматичних настанов та комунікативної заданості, формальним показником якої є, як мінімум, бінарна конструкція, в якій компоненти співвідносяться відповідно до обсягу переданої інформації; іншими словами, уточнення складається з уточненого та уточнювального компонентів, між якими експліцитно чи імпліцитно можуть стояти конектори *точніше, власне, а саме* та ін. Основним призначенням уточнення є більш детальне викладення думки, що полягає у повідомленні додаткової інформації, метою якого є уникнення багатозначності, контекстуальне усунення альтернативи. Саме відсутність альтернативи, на нашу думку, є показником точності. Наприклад, англ.: *On June 15, eighteen eighty-six, about four of the afternoon, the observer who chanced to be present at the house of old Jolyon Forsyte in Stanhope Gate, might have seen the highest efflorescence of the Forsytes* (Голсуорсі, 1930) 'П'ятнадцятого липня, тисяча вісімсот вісімдесят шостого року, близько четвертої години, випадковий відвідувач дому старого Джоліона Форсайта в Стенхоуп Гейт, міг би стати свідком буйного розквіту Форсайтів' (усунення альтернативи полягає в тому, що 15 червня могло бути будь-якого року, крім того, із можливих 24 годин уточнювальний компонент *about four of the afternoon* вказує на саме цю, позначену ним годину, усуваючи часову альтернативу); укр.: *Сидячи в хаті думала: ото вислухаюсь сьогодні про усякі дива, які там були на обіді* (Нечуй-Левицький, 1932) (усунення альтернативи полягає в тому, що думати можна було багато про що, але уточнювальний компонент зводить все розмаїття думок до "усяких див", крім того, "усякі дива" в свою чергу також характеризуються семантичною багатозначністю за рахунок лексеми "усякі", тому виникла необхідність вживання уточнювального компонента *які там були на обіді*, з метою усунення альтернативи інших "див"); пол.: – *Omdlał, omdlał i krwią oblan! – krzyczeli inni, którzy zaglądali przez drzwi, ciekawi, co też pocznie Czapliński* (Сенкевич, 1884) '– Знепритомнів, знепритомнів і залився кров'ю! – кричали інші, які заглядали через двері, цікавлячись, що робитиме Чаплінський' (усунення альтернативи полягає у тому, що "інші" могли заглядати не лише через двері, а, скажімо, через вікна; а могли й не заглядати взагалі, виконуючи якусь іншу дію, тобто вживання уточнювального компонента *którzy zaglądali przez drzwi* усуває згадані альтернативні варіанти).

У лінгвістиці не досягнуто консенсусу щодо статусу уточнення стосовно пояснювальних конструкцій. Деякі лінгвісти, зокрема Н. С. Валгіна (Валгіна, 1973), К. М. Галкіна-Федорук (Галкіна-Федорук, 1958), І. І. Горіна (Горина, 2001), Л. В. Захарова (Захарова, 2008), Ю. І. Леденьов (Леденев, 1984), А. К. Федоров (Федоров, 1968) та Т. Б. Фунтова (Фунтова, 2002), розмежовують ці дві категорії як самостійні. Інші, такі як В. В. Бабайцева (Бабайцева, 2000), Л. К. Дмитрієва (Дмитрієва, 1981), Є. М. Сидоренко (Сидоренко, 1990) та М. Г. Шатух (Шатух, 1959) не вважають за доцільне розмежування цих категорій, питання про можливі відмінності між ними не ставиться взагалі. Іноді пояснення та уточнення трактують як вид і підвид: а) уточнення – вид пояснення (І. Л. Ашмаріна (Ашмаріна, 1999), А. Ф. Прияткіна (Прияткіна, 1990), Н. Ю. Шведова (Шведова, 1968); б) пояснення – вид уточнення (Т. А. Александрова (Александрова, 1974), М. С. Камишев (Камышев, 1964)). Існує ще один підхід до розмежування уточнення і пояснення (Ю. Г. Усищева (Усищева, 1958)), згідно з яким уточнення та пояснення є поняттями різноплановими, які являють собою різні сторони одного і того ж синтаксичного явища (його конструкцію, вид зв'язку та особливу семантику), тому підстав для їх порівняння не існує.

Єдиною є думка, проте, щодо кількості компонентів, заангажованих до створення пояснювальних і уточнювальних конструкцій (уточнення складається з уточненого і уточнювального компонентів; пояснення – з поясненого і пояснювального компонентів).

Завданням статті є побудова парадигми логічних відношень між компонентами уточнення і порівняння їх з логічними відношеннями компонентів пояснювальних конструкцій з метою чіткого їх розмежування.

Оскільки не викликає заперечень ствердження двокомпонентності уточнення і пояснення, то специфіку логічних відношень в межах кожної з конструкцій слід шукати у гіпотетичних співвідношеннях двох явищ, які можуть бути однаковими за обсягом / тотожними (у випадку пояснення) і неоднаковими за обсягом, тобто нерівними, приблизно рівними / подібними, більшими чи меншими (у випадку уточнення). Цей ряд є закритим і не допускає відношень іншого характеру, а отже, повністю охоплює двокомпонентні категорії. Розуміння уточнення як двокомпонентної конструкції з різнооб'ємними компонентами звужує гіпотетичні співвідношення його компонентів до нерівності, подібності, більшості і меншості. А отже, логічність природи уточнення визначає його загальну видову ознаку: співвідношення різнооб'ємних явищ, яке у мовленні призване блокувати альтернативу.

Таке співвідношення у матеріальному синтагматичному втіленні проявляється у, на перший погляд, різнорідних категоріях, що неодноразово підпадало критиці, проте різнорідність категорій не є свідченням відсутності чітких критеріїв віднесення тієї чи іншої синтаксичної одиниці до уточнювальної конструкції, а засвідчує широкий арсенал засобів досягнення однієї і тієї ж мети – представлення інформації більш точно та прецизійно. Іншими словами, існує ряд різнорідних категорій, однією із функцій яких є уточнювальна. Мотивуючись функціональним підходом, О. Г. Руднев також був схильним до об'єднання різних морфологічних категорій, вивчаючи відокремлені члени речення: “Між синтаксичними категоріями і категоріями морфологічними існує зв'язок, але ні в якому разі не повна їх відповідність. І спроба класифікувати відокремлені члени речення згідно з їх морфологічним вираженням може розглядатися як змішування морфології і синтаксису, як спроба морфологізувати синтаксис, ігноруючи смислові і синтаксичні функції відокремлених членів речення” (Руднев 1963: 125).

Саме двокомпонентність і комунікативний характер, а отже відтворення процесів мислення поясненням і уточненням є причиною віднесення їх до *логіко-синтаксичних* категорій, адже бінарність передбачає відношення, а відношення між поняттями є предметом логіки. Цей факт зумовлює актуальність пошуку відмінностей між уточненням і поясненням в логічному аспекті, де враховуються логіко-семантичні відношення між компонентами, типи концептуальних зв'язків та співвідношення обсягів інформації, що передається, компонентами обох конструкцій.

Дослідники пояснювальних і уточнювальних конструкцій, які відносили їх до різних категорій робили спроби розмежування уточнення та пояснення у плані логічних відношень між їхніми компонентами, проте нерівнозначність референтів, виражених уточненим та уточнювальним компонентами зводилася виключно до відношення цілого та його частини, що відповідає мовному прийому конкретизації. Таке розуміння є дещо обмеженим, оскільки не відтворює усього різноманіття логічних, а, відповідно, і морфолого-синтаксичних характеристик уточнювальних конструкцій. У мовознавстві, як і в інших науках, діють процеси інтеграції та диференціації. “Інтеграція в нашому випадку полягає в тому, що задля уточнення своїх уявлень про системність ми використовуємо дані інших наук, а диференціація – в пристосуванні цих концепцій до специфіки мовознавства на основі аналізу відповідного матеріалу” (Арнольд 1991: 118). Оскільки порівнювані лінгвістичні

категорії належать до логіко-синтаксичних, а отже виконують функцію семантично схожу до функції логічних понять пояснення і уточнення, то для критерію розмежування у плані логічних відношень видається обґрунтованим залучення математичних знаків, які вказують на логічні відношення між двома поняттями, це: = (дорівнює), < (менше), > (більше), $\approx$ (приблизно дорівнює), $\neq$ (не дорівнює):

– у випадку пояснення може стояти знак, який вказує на рівнозначність, ідентичність, тобто знак рівності (=): англ.: *He came on the 'Cours la Reine,' where Irene's hotel was situated, almost too suddenly, for he had not yet fixed on his procedure* (Голсуорсі, 1930) 'Він прийшов на "Курс ля Рен", де був розташований готель Ірен, майже зненацька, оскільки він ще не розв'язав свої справи'. У цьому прикладі обидва компоненти вказують на один і той самий денотат, тому конструкцію слід кваліфікувати як пояснювальну, '*Cours la Rein*,' є тим самим місцем, де розташований готель Ірен. Пояснювальна конструкція не усуває альтернативи (альтернативи тут немає взагалі), але вона є доцільною, оскільки читач міг би не збагнути, чому герой опинився саме на *the 'Cours la Reine'*. Так як і пояснений, і пояснювальний компонент передають інформацію однакового обсягу, то між ними можна поставити знак рівності: *the 'Cours la Rein,' = where Irene's hotel was situated*. Пор.: укр. *Київ уже давно мав магдебурзьке право: своє міське самоуправленство і свій суд* (Нечуй-Левицький, 1932). Виділена конструкція є пояснювальною, оскільки другий компонент розкриває суть, пояснює зміст першого. Фактично, магдебурзьке право це і є міське самоуправління, тому очевидним є комунікація одного і того ж референта різними мовними засобами, що дає підстави розглядати обидва компоненти як елементи з ідентичним смисловим навантаженням. Звідси, знак логічних відношень між компонентами повинен бути знаком рівності: *Київ уже давно мав магдебурзьке право = своє міське самоуправленство і свій суд*. Пор.: пол. *Na północnym krańcu Dzikich Pól, nad Omelniczkim, aż do jego ujścia, najbystrzejszy wzrok nie mógłby odkryć jednej żywej duszy ani nawet żadnego ruchu w ciemnych, zaschniętych i zwiędłych burzanach* (Сенкевич, 1884) 'На північному березі Диких Полів, над Омельничкою, аж до її гирла, найпроникливіший погляд не міг би вгледіти жодної живої душі, чи жодного руху в темних, засохлих та зів'ялих бур'янах'. Компонент *nad Omelniczkim* виступає поясненням компонента *Na północnym krańcu Dzikich Pól*, адже Дикі поля своїм північним берегом впираються в ріку Омельничку, по-суті, територія *nad Omelniczkim* і є північним берегом Диких полів, тобто ми маємо справу з ідентичним референтом,

тому можемо поставити між цими двома компонентами знак рівності: *Na północnym krańcu Dzikich Pól = nad Omelniczkiet*. Іншими словами, компонент *Na północnym krańcu Dzikich Pól* є контекстуально однозначним, він не передбачає ніякої альтернативи. Автор вдається до пояснення місцезнаходження Диких полів, тому що подібна назва може бути невідомою для недосвідченого читача, оскільки була вживаною у XVII столітті для позначення безлюдної території поблизу Запоріжжя.

–у випадку уточнення – знаки, які виражають логічні відношення між нерівнозначними поняттями, такі як $<$, $>$, $\approx$, $\neq$. Використання знаків, які показують логіку відношень між двома поняттями, вираженими компонентами конструкції, обумовлюється, в першу чергу, спробою більш переконливо та прецизійно подати відмінності категорій, що порівнюються. Відомо, що за знаками стоять функції, а функції виражаються словами, які в нашому випадку можуть бути наступними: $=$ – тобто (функція перифразу); $<$ – власне (функція узагальнення); $>$ – (а) саме (функція конкретизації); $\approx$ – ніби, наче, неначе (функція порівняння); $\neq$ – (а) не (функція протиставлення). Отже, саме ці конектори, які стоять за вище використаними символами, і є мовним критерієм розмежування уточнення та пояснення. Саме ці функції є арсеналом технічних засобів категорії уточнення, які складають повноту її комунікативного потенціалу; вибір тієї чи іншої логічної моделі уточнення показує який аспект подання інформації є комунікативно пріоритетним у тій чи іншій ситуації.

Уточнення шляхом протиставлення ($\neq$): англ.: *'Yes!' she thought, 'he cares for her, not for me a bit'* (Голсуорсі, 1930) ‘ – Так, – думала вона, – він дбає про неї, ні краплі про мене’; укр.: – *Ми прислані по указу великого государя до тебе, гетьмане, і нам загадано говорити з тобою, а не з якимсь писарем*, – обізвався Бутурлін (Нечуй-Левицький, 1932); пол.: – *Kto mnie życie ratuje, by mi dać hańbę i niewolę, ten mój wróg, nie przyjaciel* (Сенкевич, 1884) ‘– Хто життя мені рятує щоб зганьбити мене і поневолити, той є моїм ворогом, не приятелем’. Компоненти *for her, not for me a bit, з тобою, а не з якимсь писарем* та *wróg, nie przyjaciel* (у кожній мові відповідно) комунікують відображення різних референтів, але представляють собою єдину, замкнуту систему, цілісність якої і диктує виконання єдиної уточнювальної функції. Оскільки уточнений компонент протиставляється уточнювальному, то логічні відношення між ними можна відобразити знаком $\neq$: *for her* $\neq$ *for me*; *з тобою* $\neq$ *з якимсь писарем*; *wróg* $\neq$ *przyjaciel*. Таке протиставлення референтів теж доцільно кваліфікувати як уточнення, причому, уточнення модального характеру, оскільки уточнювальна

конструкція не тільки усуває контекстуальну альтернативу іншої особи, але й передає відношення адресата до цієї ситуації, який явно виражає реплікою своє невдоволення і докоряє комусь саме за такий стан речей.

Уточнення шляхом конкретизації (>): англ.: *Between him and the four other brothers who were present, James, Swithin, Nicholas, and Roger, there was much difference, much similarity* (Голсуорсі, 1930) 'Він і інші чотири його брати, які були присутні, Джеймс, Суїзін, Ніколас і Роджер, багато чим відрізнялися і в той самий час мали багато спільного'; укр.: *На столі на олив'яних полумисках лежали недоїдки редьки та смажені на сковороді кружалки квашених буряків, обсипаних борошном* (Нечуй-Левицький, 1932); пол.: *Na północnym krańcu Dzikich Pól, nad Omelniczkiem, aż do jego ujęcia, najbystrzejszy wzrok nie mógłby odkryć jednej żywej duszy ani nawet żadnego ruchu w ciemnych, zaschniętych i zwiędłych burzanach* (Сенкевич, 1884) 'На північному березі Диких Полів, над Омельничкою, аж до її гирла, найпроникливіший погляд не міг би вгледіти жодної живої душі, чи жодного руху в темних, засохлих та зів'ялих бур'янах'. У наведених прикладах уточнені компоненти *brothers*, *буряків* та *nad Omelniczkiem* є надто узагальненими на позначення відповідних референтів, тому виникає необхідність їх конкретизації: усі *brothers*, які гіпотетично могли бути присутні, репрезентуються чотирма конкретними особами (англ.); розмаїття страв із квашеного буряка зводиться до однієї (укр.); *aż do jego ujęcia* в свою чергу є уточнювальним відносно *nad Omelniczkiem* (пол.), оскільки останнє передбачає надто обширну територію для докладного розуміння місця подій. На відміну від пояснення, тут ми не можемо ототожнювати обидва референти, тобто інформація ширшого обсягу конкретизується інформацією вужчого обсягу, тому логічні відношення між цими двома компонентами можна позначити знаком >: *brothers > James, Swithin, Nicholas, and Roger*; *буряки > буряки, обсипані борошном*; *nad Omelniczkiem > aż do jego ujęcia*. Компонент *nad Omelniczkiem* є багатозначним, але уточнення *aż do jego ujęcia* блокує усі контекстуально можливі ймовірності.

Уточнення шляхом порівняння (≈): англ.: *Yet suddenly, very faint, far off in the deathly stillness, he heard a cry writhing, like the voice of some wandering soul barred out of heaven, and crying for its happiness* (Голсуорсі, 1930) 'Раптом, мало непритомний, хтозна-де у мертвій тиші, він почув болісний крик, наче голос неприкаяної душі, недопущеної до небес, благаючої дати їй щастя'; укр.: *Та який же він гарний на коні, неначе намальований!* (Нечуй-Левицький, 1932); пол.: *Zrobił się ruch, jakby wicher*

poruszył masą ludzi, a potem szmer zerwał się nagle (Сенкевич, 1884). ‘Почався рух, ніби віхор рухав масою людей, а потім раптово здійнявся галас.’ Продуктивний в українській мові, цей тип уточнення співвідносить компоненти на основі їх подібності. Тим не менше, конструкція виконує головне призначення уточнення – контекстуально блокує альтернативні ймовірності (саме такий крик, як “голос неприкаяної душі, недопущеної до небес”, а не “наче крик розбещеної дитини, якій не дають іграшку” (англ.); саме такий рух, ніби “віхор рухав масою людей”, а не “рух, як у натовпі після раптового дощу” (пол.); саме такий гарний, наче “намальований”, а не наче “щойно з перукарні”, або наче “після пластичної операції”) – тому кваліфікується як уточнювальна. Оскільки уточнення в таких конструкціях базується на порівнянні, то між компонентами можна поставити знак неповної рівності, подібності: *крик* ≈ *голос неприкаяної душі, недопущеної до небес*; *гарний* ≈ *намальований*; *рух* ≈ *віхор рухав масою людей*.

Уточнення шляхом узагальнення (<): англ.: *The marriage of Soames with Annette took place in Paris on the last day of January, 1901, with such privacy that not even Emily was told until it was accomplished* (Голсуорсі, 1930) ‘Шлюб Соумса з Анет відбувся у Парижі в останній день січня, 1901 року, так конфіденційно, що навіть Емілі була поінформована уже після події’; укр.: *Ця радісна звістка пішла по Варшаві, по всій Польщі* (Нечуй-Левицький, 1932); пол.: – *To się skryj w samej Siczy, gdzie możesz* (Сенкевич, 1884) ‘– То сховайся в самій Січі, де можеш’. Наведений приклад уточнення, в якому уточнювальний компонент є більш загальним по відношенню до уточненого є одним з небагатьох у нашій вибірці. Так як темпорально “1901” є поняттям більш загальним, ніж “*on the last day of January*”, географічно “*по всій Польщі*” та “*gdzie możesz*” є поняттям ширшим, ніж “*no Warszawi*” та “*w samej Siczy*”, то логічні відношення між компонентами можна позначити знаком <: *on the last day of January* < *1901*; *no Warszawi* < *no всій Польщі*; *w samej Siczy* < *gdzie możesz*. Як парадоксально б це не звучало, але узагальнення теж може бути уточнювальним. Незважаючи на свою узагальненість, словосполучення *по всій Польщі* та *gdzie możesz* все ж таки мають уточнювальний характер, відображаючи не стільки комунікацію місця, скільки комунікацію масштабності та важливості події для поляків (укр.); загрози (пол.) (стан речей є настільки небезпечним, що ховатися треба там, де є можливість). У цих ситуаціях уточнений компонент є надто конкретним для адекватного сприйняття репліки і уточнювальний компонент можна трактувати як

спробу адресата корегувати сказане, пристосувати його до ситуації, тобто, очевидним є те, що усунення надмірних подробиць зробить вислів більш слухним, відповідним до умов. Характерною особливістю конструкцій з уточненням такого типу є конкретизація не тільки референта, а й мотивів, які спонукають адресата до висловлення.

Так як уточнення більшою мірою є синтагматичним, а не парадигматичним явищем, то і критерій його виокремлення, а заодно і загальний видовий критерій для об'єднання граматично та семантично різних категорій, які виступають як уточнювальний компонент, повинні мати синтагматичний, а не парадигматичний характер. Адже продуцент висловлення уточнює ту чи іншу інформацію не тому, що це прислівник, прикметник, чи займенник; і не тому, що це протиставлення, узагальнення чи порівняння, а тому що цей прислівник, прикметник, протиставлення, порівняння і т.д. виконують особливу смислову роль – максимально точно представлення інформації для досягнення комунікативної мети. Необхідність уточнення викликається тим, що явище, яке стимулювало уточнення, є неадекватним для комунікативних настанов, тому мовець вдається до різноманітних, закріплених у мові, лексичних та синтаксичних засобів, які допоможуть йому у досягненні мети. Безумовно, усі згадані мовні явища є різнорідними, і вони використовуються для вираження різних значень, однак за деяких умов вони можуть виконувати ідентичну функцію – уточнювальну. Можливість ізофункціонування з'являється у синтагматичних відношеннях, тому критерієм для їх об'єднання, у нашому випадку, є синтагматична властивість – здатність контекстуально усувати альтернативу, тобто блокувати контекстуальні ймовірності.

Отже, уточнити інформацію можна різними способами. Іншими словами, уточнення – це *мета* мовця, а конкретизація, порівняння, протиставлення та узагальнення – це *засоби* її досягнення. Не слід, однак, розуміти, що будь-яка конструкція з узагальненням, протиставленням чи порівнянням кваліфікується нами як уточнювальна, це стосується лише тих випадків, коли остання відповідає формальним, змістовим та функційним критеріям уточнення.

Стаття відкриває перспективи для подальших досліджень, темами яких можуть стати інші логіко-синтаксичні категорії. Крім того, аналіз уточнювальних конструкцій у цій роботі проводився виключно на прикладах, дібраних з художніх текстів лише трьох авторів в англійській, українській та польській мовах, у той час коли загальний діапазон проблеми уточнювальних конструкцій у різних функціональних стилях та ролі автора в їх формуванні, безумовно, не вичерпаний. А отже, закономірним є

припущення, що розв'язання цих питань стане предметом майбутніх лінгвістичних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова Т. А. Уточняющие обособленные члены предложения / Т. А. Александрова // Русский язык в школе. – 1974. – № 2. – С. 15–21.
2. Арнольд И. В. Современные лингвистические теории взаимодействия системы и среды / И. В. Арнольд // Вопросы языкознания. – 1991. – № 3. – С. 118–126.
3. Ашмарина И. Л. Уточнение как член предложения в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” // И. Л. Ашмарина. – СПб., 1999. – 20 с.
4. Бабайцева В. В. Синкретизм в системе логико-синтаксических типов семантики простого предложения / В. В. Бабайцева // Исследование языковых единиц в их динамике и взаимодействии. – Москва–Уфа, 2000. – С. 71–83.
5. Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка / Н. С. Валгина. – М. : Высш. шк., 1973. – 328 с.
6. Васильева Н. В. Краткий словарь лингвистических терминов (КСЛТ) / Н. В. Васильева, В. А. Виноградов, А. М. Шахнарович. – М. : Русский язык, 1995. – 176 с.
7. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык. Синтаксис / Е. М. Галкина-Федорук, К. В. Горшкова, Н. М. Шанский. – М. : Учпедгиз, 1958. – 199 с.
8. Горина И. И. Союзные присоединительные скрепы с уточняющим значением как средства связи предложений в тексте / И. И. Горина. – Армавир : Издательский центр, 2001. – 147 с.
9. Дмитриева Л. К. Функционирование вводного компонента в тексте / Л. К. Дмитриева // Функционирование синтаксических категорий в тексте. – Л. : ЛГПИ, 1981. – С. 68–81.
10. Захарова Л. В. Обособленные второстепенные члены предложения со значением уточнения в современном русском литературном языке : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.01 / Захарова Л. В. – Армавир, 2008. – 215 с.
11. Камышев Н. С. К вопросу об уточняющих конструкциях в простом предложении / Н. С. Камышев // Ученые записки Московского государственного педагогического института им. В. И. Ленина. – М., 1964. – № 216 : Современный русский язык. Морфология и синтаксис. – С. 58–66.
12. Леденев Ю. И. Трудные вопросы синтаксиса / Ю. И. Леденев. – Ставрополь : Изд-во СГПИ, – 1984. – 63 с.
13. Прияткина А. Ф. Русский язык : Синтаксис осложненного предложения / А. Ф. Прияткина. – М. : Высш. шк., 1990. – 176 с.
14. Руднев А. Г. Обособленные сравнительные обороты, принципы их разграничения от неполных сравнительных придаточных / А. Г. Руднев // Ученые записки Ленинградского педагогического института. – 1963. – Т. 242. – С. 5–23.
15. Сидоренко Е. Н. Очерки по теории местоимений современного русского языка / Е. Н. Сидоренко. – К. ; Одесса : Лыбидь, 1990. – 148 с.
16. Усищева Ю. Г. Пояснительные конструкции со значением уточнения времени действия в современном русском языке / Ю. Г. Усищева // Ученые записки. – Кишинев, 1958. – Т. VIII. – С. 115–125.
17. Федоров А. И. Образное представление и его языковое выражение / А. И. Федоров // Вопросы языка и литературы. – Новосибирск, 1968. – Вып. 2.4.1. – С. 34–49.
18. Фунтова Т. Б. Логико-синтаксична категорія уточнення в сучасній російській мові : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.02 / Фунтова Т. Б. – Сімферополь, 2002. – 192 с.
19. Шатух М. Г. Уточняющие члены предложения как особая синтаксическая категория / М. Г. Шатух // Русский язык в школе. – 1959. – № 2. – С. 31–35.
20. Шведова Н. Ю. Существуют ли все-таки детерминанты как самостоятельные распространители предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1968. – № 2 – С. 38–50.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

21. Голсуорсі Дж. Сага про Форсайтів [Електронний ресурс] / Дж. Голсуорсі. – Режим доступу : <http://manybooks.net/titles/galswortetext03fsaga11.html>. – Назва з екрану. – 15.11.2010.
22. Нечуй-Левицький І. Гетьман Іван Виговський [Електронний ресурс] / І. Нечуй-Левицький. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=48&page=45>. – Назва з екрану. – 15.11.2010.
23. Нечуй-Левицький І. Князь Єремія Вишневецький [Електронний ресурс] / І. Нечуй-Левицький. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.org/nechui-levytskyi>. – Назва з екрану. – 15.11.2010.
24. Нечуй-Левицький І. Микола Джеря [Електронний ресурс] / І. Нечуй-Левицький.

– Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=74&bookid=6>. – Назва з екрану. – 15.11.2010. 25. *Нечуй-Левицький І.* Чорна рада [Електронний ресурс] / І. Нечуй-Левицький. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books/printthebook.php?id=61&bookid=0&part=6>. – Назва з екрану. – 15.11.2010. 26. *Сенкевич Г.* Вогнем та мечем [Електронний ресурс] / Г. Сенкевич. – Режим доступу : <http://www.pbi.edu.pl> – *Ogniem i mieczem*. – Т. I – *Sienkiewicz Henryk* – PBI – Microsoft Internet Explorer. – Назва з екрану. – 15.11.2010. 27. *Сенкевич Г.* Вогнем та мечем [Електронний ресурс] / Г. Сенкевич. – Режим доступу : <http://www.pbi.edu.pl> – *Ogniem i mieczem*. – Т. II. – *Sienkiewicz Henryk* – PBI – Microsoft Internet Explorer. – Назва з екрану. – 15.11.2010.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2013